

บทที่ 1

บทนำ

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

อาจกล่าวได้ว่า”การกระจายเสียง “ กำลังพัฒนาไปในสองทิศทางที่ตรงข้ามกัน คือ การกระจายเสียงของโลกด้วยระบบดาวเทียม และการกระจายเสียงของชุมชนด้วยการใช้ระบบเทคโนโลยี ดันทุนต้า (Felix Libroero ,1993) สำหรับประเทศไทยนั้น ถึงแม้ว่าจะได้มีการพัฒนาการสื่อสารและการสื่อสารมวลชนให้ทันสมัยมากเพียงใดก็ตาม ก็ยังจำกัดอยู่เฉพาะในเขตเมือง เขตชานเมือง เฉพาะคนบางกลุ่มและบางพื้นที่เท่านั้น แต่ยังมีประชาชนจำนวนมากที่อาศัยอยู่ในชนบท ยังได้รับความรู้ข่าวสารไม่ทั่วถึง และไม่ทันต่อเหตุการณ์ บางแห่งได้รับข่าวสารแต่ไม่ถูกต้อง และช้ากว่ากำหนดที่ควรจะได้รับรู้ทำให้ประชาชนเหล่านั้นขาดความรู้ข่าวสารที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต การพัฒนาอาชีพและการพัฒนาชุมชน (กองสุขศึกษา กระทรวงสาธารณสุข, 2535:7) เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

สื่อทางเสียง นับเป็นสื่อที่มีประสิทธิภาพที่สุดชนิดหนึ่งในการให้ข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชนโดยเฉพาะประชาชนในเขตชนบท สื่อวิทยุกระจายเสียงเคยเป็นสื่อที่มีอิทธิพลอย่างมากต่อวิถีความเป็นอยู่ของชาวชนบท ก่อนที่โทรทัศน์จะเข้ามามีบทบาทมากขึ้น อย่างไรก็ตาม วิทยุกระจายเสียงก็ยังมีบทบาทอยู่มาก แต่ในปัจจุบันสื่อวิทยุกระจายเสียงส่วนใหญ่ถูกนำไปใช้ประโยชน์ทางธุรกิจ ทำให้ค่าใช้จ่ายในการใช้สื่อชนิดนี้มีราคาที่สูงขึ้น โดยเฉพาะค่าใช้จ่ายในการซื้อเวลาซึ่งถูกจับจองโดยวงการธุรกิจ จนทำให้ไม่สามารถนำสื่อชนิดนี้มาใช้ประโยชน์

เพื่อพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านได้มากนัก ดังนั้น คุณสมบัติของสื่อทางเสียงเช่นเดียวกับวิทยุกระจายเสียงที่ชาวบ้านคุ้นชิน ประกอบกับข้อจำกัดในการใช้วิทยุกระจายเสียงเพื่อการพัฒนา จึงทำให้สื่อ หอกระจายข่าว ในหมู่บ้านเป็นสื่อที่มีความน่าสนใจที่จะนำมาใช้ให้ข้อมูลข่าวสารความรู้เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต (คมสัน หุตะแพทย์, 2535 :85) การสื่อสารที่ดีมักจะควบคู่ไปกับการพัฒนา ปัจจุบันการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในชาติ มุ่งเน้นให้ชาวบ้านสามารถพึ่งตนเองได้ นั่นคือในหมู่บ้านจำเป็นต้องมีระบบการสื่อสารที่ดีและมีความรู้เพียงพอในระดับหนึ่ง โดยการพัฒนาสื่อที่มีอยู่แล้วในหมู่บ้านให้สามารถดำเนินการได้อย่างมีระบบ หอกระจายข่าว เป็นระบบการกระจายเสียงที่ประชาชนสามารถจัดตั้งและดำเนินการได้เองในระดับหมู่บ้าน เป็นสมบัติของชาวบ้านทุกคน และใช้ประโยชน์เพื่อแก้ไขปัญหาของชุมชนได้ตามความต้องการของประชาชนเอง ซึ่งสื่อมวลชนอื่น เช่น วิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ ฯลฯ ไม่สามารถให้ข่าวสารที่ตรงกับความต้องการของชาวบ้านทั้งหมด ถึงวันนี้หอกระจายข่าว เป็นสื่อที่เกิดขึ้นก่อนข้างดาซดินและ เป็นสื่อที่สนองตอบความต้องการของชาวบ้านอย่างเด่นชัด โดยหอกระจายข่าวจะมีบทบาทมากมาย เช่น การประกาศแจ้งเหตุด่วน เหตุร้าย การประชาสัมพันธ์บอกเล่าต่าง ๆ การแจ้งความเคลื่อนไหวของราคาสินค้าเกษตร และการประกาศข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน ทั้งนี้เพราะหอกระจายข่าวเป็นระบบการสื่อสารด้วยวิธีการกระจายเสียงอยู่ภายในหมู่บ้าน ประชาชนในหมู่บ้านจะได้รับทราบข่าวสารอย่างรวดเร็วและทั่วถึง

ได้มีการวิจัยสถานการณ์ภาพหอกระจายข่าวโดยนายแพทย์สมควร จำเริญและคณะพบว่า ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 5 (2525-2529) ประชาชนตามหมู่บ้านต่าง ๆ ตั้งหอกระจายข่าวเพื่อกระจายเสียงเผยแพร่ข่าวสารและความบันเทิงในหมู่บ้านมากขึ้น ขณะเดียวกันความสำคัญของการสื่อสารโดยใช้หอกระจายข่าวก็ได้รับความสนใจจากทาง

ราชการมากขึ้นเช่นกัน ต่างได้ให้การสนับสนุนหรือกระจายข่าวในด้านต่าง ๆ ได้แก่การสนับสนุนเทคโนโลยีความรู้ด้านสุขภาพอนามัย การเกษตร การพัฒนาอาชีพ ที่เหมาะสมสำหรับแต่ละพื้นที่รวมทั้ง การให้ข่าวสารด้านการเมืองการปกครอง และ ความรู้ในการจัดรายการ ตลอดจนให้การสนับสนุนในการจัดตั้งหอกระจายข่าว

อย่างไรก็ตาม การกระจายเสียงโดยหอกระจายข่าวไม่ได้มีการขออนุญาตหรือขึ้นทะเบียนไว้เป็นหลักฐาน อย่างถูกต้อง และกระจายกันอยู่ในความดูแลของมหาดไทยบ้าง อยู่กับกรมการพัฒนาชุมชนบ้าง ไม่มีเป็นหลักเป็นแหล่งที่แน่นอน หรือที่เดียวทั้งหมด และขณะนี้ยังไม่มีหน่วยงานใดมีนโยบายที่ชัดเจนในการจัดการหรือใช้คนของหอกระจายข่าว ทั้งจำนวนที่แต่ละหน่วยงานได้สำรวจยังคงคลาดเคลื่อนไม่ตรงกัน หอกระจายข่าวที่มีอยู่ในขณะนี้ เป็นสมบัติของคนในหมู่บ้าน ต่างฝ่ายต่างช่วยกันดูแลและเข้าใจกัน โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่จากหน่วยงาน 6 กระทรวงหลักมีส่วนส่งเสริมและประสานงานกันในพื้นที่ด้วยดี เพียงแต่ไม่มีหน่วยงานใดมีงบประมาณเพื่อการนี้เท่านั้น

ในการประชุมเพื่อพิจารณาพระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปี 2537 ของคณะกรรมการพิจารณาแปรญัตติงบประมาณ ได้มีกรรมาธิการท่านหนึ่งซึ่งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดบุรีรัมย์ (นายชัย ชิดชอบ) ได้ขอให้กรมประชาสัมพันธ์จัดทำงบประมาณเพื่อเข้าไปดูแลรับผิดชอบหอกระจายข่าวเพื่อให้เกิดความเป็นเอกภาพและถูกต้องตามกฎหมาย เมื่อกรมประชาสัมพันธ์นำเรื่องดังกล่าว เสนอต่อคณะกรรมการประชาสัมพันธ์แห่งชาติเพื่อพิจารณา นั้น คณะกรรมการประชาสัมพันธ์แห่งชาติพิจารณาแล้วมีมติให้หาแนวทางในการพัฒนาหอกระจายข่าว ให้ใช้ประโยชน์ได้สูงสุด

จากบทบาทที่เป็นอยู่และความสำคัญของหอกระจายข่าวที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่า หอกระจายข่าว เป็นเครื่องมือสื่อสารที่สามารถทำหน้าที่ของสื่อมวลชนตอบสนองความต้องการของชุมชนได้เป็นอย่างดีโดยเฉพาะในหมู่บ้านชนบทที่ห่างไกล หากมีการปรับปรุงการ การเสียด การจัดรายการต่าง ๆ ให้เหมาะสมแล้วก็จะ เป็นสื่อที่สามารถให้ ข่าวสาร ความรู้ และความบันเทิง แก่ชาวบ้านได้ตรงตามกับความต้องการของชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ดังนั้น ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงเห็นสมควรที่จะได้ศึกษาถึงสถานภาพของหอกระจายข่าวในปัจจุบันว่าเป็นอย่างไร มีปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานหอกระจายข่าวอย่างไรบ้าง เพื่อที่จะได้เสนอแนะแนวทางในการปรับปรุงงานหอกระจายข่าวของชุมชนให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด และทำหน้าที่ในฐานะสื่อมวลชนของชุมชนโดยเฉพาะในชนบทได้อย่าง สมประโยชน์

ปัญหานำวิจัย

1. สถานภาพของหอกระจายข่าวในปัจจุบันเป็นอย่างไร
2. ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานหอกระจายข่าวมีอะไรบ้าง
3. มีแนวทางในการปรับปรุงงานหอกระจายข่าวของชุมชนอย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อให้ทราบถึงสถานภาพ ปัญหาและอุปสรรคของการดำเนินงานหอกระจายข่าวในปัจจุบัน
2. เพื่อเสนอแนะแนวทางการปรับปรุงงานหอกระจายข่าวของชุมชน

ข้อตกลงเบื้องต้น

1. หอกระจายข่าวคือเครื่องมือสื่อสารอีกประเภทหนึ่งที่สามารถเข้าถึงกลุ่มประชาชน เฉพาะจุด สามารถเข้าไปถึงประชาชนในพื้นที่ที่ห่างไกล
2. ในพื้นที่ห่างไกล การใช้หอกระจายข่าวเพื่อการเผยแพร่กิจกรรมต่าง ๆ ของรัฐ เป็นทางเลือกที่เหมาะสมกว่าสื่ออื่น ๆ

ข้อสันนิษฐาน

1. หอกระจายข่าวมีความคล้ายคลึงกับวิทยุชุมชนในแง่ที่จัดตั้งขึ้นโดยคนในชุมชน เพื่อให้ข่าวสารและการบันเทิงแก่ชุมชนนั้นโดยตรง
2. หอกระจายข่าวต้องการการพัฒนาและปรับปรุงให้ดีขึ้น โดยอยู่บนพื้นฐานของความต้องการของชุมชน และได้รับการสนับสนุนจากชุมชนและหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง

ขอบเขตในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยกำหนดที่จะศึกษาถึงหอกระจายข่าวที่มีอยู่ในหมู่บ้านทั่วประเทศ ที่ดำเนินงานโดยหน่วยงานต่าง ๆ และที่ชุมชนริเริ่มขึ้นเอง ทั้งนี้จะรวมทั้งที่ก่อสร้างเป็นหอสูงมีลำโพงติดไว้หรือในรูปของเสียงตามสายก็ตาม ยกเว้นหอกระจายข่าวหรือเสียงตามสายที่ดำเนินการในเขตเทศบาลและสุขาภิบาล ซึ่งเป็นการดำเนินงานของการบริหารราชการส่วนท้องถิ่น

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้วิธีการศึกษาจากข้อมูลทุติยภูมิที่หน่วยงานต่าง ๆ จัดทำเป็นเอกสารและรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานหอกระจายข่าวที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบัน

หอสมุดกลาง สถาบันวิทยบริการ
 ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์
 มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

(2536 - 2538) ประกอบการสัมภาษณ์ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง และการสังเกตแบบมีส่วนร่วมของผู้วิจัย ในการประชุมคณะกรรมการประชาสัมพันธ์แห่งชาติ คณะอนุกรรมการพัฒนาหอกระจายข่าวและเสียงตามสายประจำหมู่บ้าน และคณะทำงานสำรวจข้อมูลและสถานภาพของหอกระจายข่าวและเสียงตามสายประจำหมู่บ้านในช่วงปี 2537 - 2538 ประกอบด้วยข้อมูลจากการออกทดสอบแบบสอบถามร่วมกับคณะทำงานสำรวจข้อมูลและสถานภาพหอกระจายข่าวและเสียงตามสายประจำหมู่บ้าน ในพื้นที่เขตจังหวัดนครราชสีมาและจังหวัดราชบุรี เมื่อวันที่ 10, 11, และ 20 พฤศจิกายน 2537 ทั้งนี้โดยมุ่งศึกษาถึงสถานภาพของหอกระจายข่าวที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน การสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ และปัญหา อุปสรรคในการดำเนินงาน เพื่อเสนอแนะแนวทางการปรับปรุงงานหอกระจายข่าวต่อไป

นิยามศัพท์

หอกระจายข่าว หมายถึง สื่อท้องถิ่นที่ประกอบด้วยลำโพงกระจายเสียง เครื่องขยายเสียง เครื่องเล่นเทป วิทยุ ไมโครโฟน และอุปกรณ์อื่น ๆ ที่ใช้ประกอบการกระจายเสียง เพื่อให้ผู้ฟังในชุมชนหรือในหมู่บ้านนั้น ๆ ได้รับฟัง จัดตั้งขึ้นเพื่อสาธารณะประโยชน์ของคนในชุมชน หรือหมู่บ้านนั้น โดยมีผู้ดำเนินงานเป็นสมาชิกในชุมชนนั้น ๆ

สถานภาพของหอกระจายข่าว หมายถึง รูปแบบของหอกระจายข่าวที่เกี่ยวกับการจัดตั้ง สถานที่ วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ การดำเนินงาน และการสนับสนุนจากหน่วยงานอื่น ๆ

ประสิทธิภาพของหอกระจายข่าว ในที่นี้หมายถึง ความสามารถหรือ ประโยชน์ที่ชุมชนจะได้รับจากการดำเนินงานของหอกระจายข่าวตามหน้าที่ของสื่อ ได้แก่ การให้ข่าวสาร การให้ความรู้ การให้ความบันเทิง การแสดงความคิดเห็น และการให้แนวความคิดใหม่ ๆ (Innovation) ตามกระบวนการเผยแพร่

วิทยุชุมชน (Community Radio) หมายถึง วิทยุกระจายเสียงท้องถิ่น ที่จัดและดำเนินการ โดยยึดถือความต้องการของกลุ่มผู้ฟังเป้าหมายเป็นหลัก ซึ่งกลุ่มผู้ฟังจะมีความเป็น หมู่ คณะ หรือชุมชน ที่มีวัฒนธรรมเหมือน ๆ กัน เช่นพูดภาษาเดียวกัน อยู่ในสังคม หรือชุมชน เดียวกัน สมาชิกของชุมชนเป็นผู้ดำเนินการกระจายเสียงเอง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อประโยชน์ ของชุมชนนั้น

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาหอกระจายข่าวตามความมุ่งหมาย ของคณะกรรมการประชาสัมพันธ์แห่งชาติ
2. เพื่อใช้เป็นแนวทางในการประสานงานเพื่อเผยแพร่กิจกรรมด้านการพัฒนา คุณภาพชีวิต ได้อย่างมีประสิทธิภาพ